

ВІДПОВІДНІСТЬ КОМПОНЕНТІВ КУЛЬТУРИ ДО КОМПЕТЕНЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається підхід українських учених та практиків до поняття культура, виокремлюються компоненти культури та аналізується їх зв'язок із навчально-виховним процесом.

The article deals with the phenomenon of culture and its components. The author tries to state the connection between components of culture and the process of teaching the Humanities to technical students.

Вступ

В ситуації, коли формується новий ідеал суспільного життя, носії цього ідеалу усвідомлюють старі норми культури як формальні та можуть вступити у конфлікт із тими, для кого ці норми та цінності є важливими життєвими константами [8, с. 213]. Це неминуче в умовах динамічного розвитку самої культури в контексті історичних змін у формах людської життєдіяльності, і тому робить необхідним особливий вид діяльності – діяльність культурної творчості по створенню нових форм, цінностей, змістів, що створюють новий рівень розумності даної культури. Зазвичай ці функції бере на себе інтелігенція, яка реалізує прорив до нового рівня культурного буття всього суспільства. Людина долучається до цих нових норм у тій мірі, в якій це дозволяють соціально-культурні механізми, що склалися [5, с.74] Культура інтегрує різноманітні типи діяльності людини, доводячи їх до рівня, на якому досягається саморозвиток людини як вища мета й смисл буття. Технічна інтелігенція, до якої приєднуються студенти технічного профілю як майбутні спеціалісти, мають брати неопосередковану участь у цьому процесі; ось чому так важливо в умовах навчання гуманітарних дисциплін у технічному ВНЗ виховувати особистість із високим рівнем загальної культури.

Культура – цілісне, системне семіотичне явище, відкрита система, що здатна до самоорганізації. Обмін із середовищем відбувається на «вході» та «виході» із системи. «Робота» системи «культура» відбувається в результаті її відносин із традицією і реальністю. Культура – це динамічна система, яка функціонує на основі комунікації, що відбувається як всередині системи, так і зовні [2, с. 31]. Рівень культури будь-якого суспільства визначається рівнем культури особистостей, що його утворюють.

Основна частина

Для поступу українського суспільства необхідно, щоб молодь набувала культурної компетентності. Характеристика цієї компетентності відо-

бражається у формуванні загальнокультурних компетенцій особистості. У цій статті ми намагатимемося встановити відповідність компонентів культури до рівня навичок, умінь та якостей особистості (компетенцій), яких людина набуває у процесі навчання у вищому технічному закладі освіти при вивченні дисциплін гуманітарного циклу.

У сучасному вивченні культури [4, с. 70] існують три основні підходи до характеристики сутності культури:

- а) як сукупності матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством;
 - б) як специфічного способу людської діяльності;
 - в) як процесу творчої самореалізації особистості.
- Зазначені підходи до визначення сутності феномену культури дозволили дослідникам виділити в її структурі три основні компоненти: ціннісний, діяльнісний (технологічний), процесуальний (особистісно – творчий).

Отже, на думку багатьох українських учених, формування культурної компетенції студента має бути спрямованим на опанування трьома вищезазначеними компонентами культури, що передбачає такі напрями її набуття [6, с. 84]

На наш погляд, таке трактування поняття «загальна культура» та виділення компонентів загальної культури й шляхів її набуття є досить одностороннім і таким, що не охоплює усіх аспектів цього багатогранного явища. Поняття «загальна культура» має включати в себе також і знання щодо загальновідомих досягнень науки та техніки й загальнолюдської культури, що є необхідним для формування повноцінної особистості майбутніх фахівців технічного профілю. Особистість, що може стати реальною рушійною силою прогресу та сприяти створенню толерантного, духовного, високо технологічного суспільства, має володіти й загальною культурою та бути обізнаною в усіх сферах науки та культури; ці знання мають створювати певну основу, фон для інтелектуального та духовного розвитку майбутнього фахівця та орієнтувати його на гуманну, толерантну поведінку й стремління до самовдосконалення.

Погоджуючись із дослідниками у частині виділення компонентів культури, ми вважаємо за необхідне уточнити та доповнити надану ними класифікацію у частині «набуття умінь, навичок та якостей особистості». По-перше, згідно вимог організації навчання та виховання в умовах Болонського процесу, ми надаємо перевагу термінам «компетентність» та «компетенція». Отже, відповідно до термінології, прийнятої у системі освіти країн, що працюють згідно засад Болонського процесу, необхідно говорити про набуття компетенцій особистості. Відповідно, доцільно було б говорити не про набуття знань, умінь, навичок та якостей особистості, а про формування загальнокультурної компетенції особистості. Таким чином, активізація певних компонентів культури відповідатиме певним рівням сформованості відповідних компетенцій особистості у сфері загальної культури.

По-друге, ми вважаємо, що у такому вигляді (табл.1) перераховані знання, уміння та навички не повністю відображають увесь спектр необхідних якостей, які є характерними для особистості із сформованою високою загальною культурою. На наш погляд, доцільно додати наступне:

- опановувати певні засоби етичного, естетичного, художнього відображення світу та створення власної естетично-художньої картини світу;
- розвивати навички культурної поведінки, поважного ставлення до оточуючих, мовної культури та культури організації власного життя;
- володіти іноземними мовами та оволодівати за їх допомогою соціокультурною компетенцією;
- володіти необхідним мінімумом знань з дисциплін гуманітарного циклу (релігієзнавство, етика та естетика, іноземна мова й рідна мова та ін.) та

створювати на їх основі всебічно розвинену особистість із широким гуманним світоглядом, здатну до саморозвитку та самовдосконалення.

На нашу думку, система набуття загальнокультурної компетенції може мати такий вигляд (табл. 2)

Таким чином, реалізуючи ціннісний, діяльнісний, процесуальний компоненти культури у навчальній діяльності при вивченні дисциплін гуманітарного циклу через формування, активізацію і, в подальшому, використання відповідних компетенцій, можна створити особистість із високим рівнем загальної культури.

Ми бачимо протікання процесу формування особистості з високою загальною культурою під час навчання гуманітарним дисциплінам так: культура у своїх трьох аспектах (ціннісному, процесуальному та діяльнісному) реалізується у процесі навчання наступним чином: ціннісний аспект реалізується під час відвідування лекцій, де студентам надають теоретичні знання у галузі національної, європейської та світової культури й науки, що дозволяє їм орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного українського суспільства та міжнародної спільноти; отже, у процесі реалізації цього компоненту ми можемо надати відповідь на питання, якими базовими компетенціями ми маємо оволодіти студенти, або, іншими словами, чого ми навчаємо.

Діяльнісний компонент реалізується під час практичних і семінарських занять, де студенти мають змогу оволодіти предметними знаннями, уміннями та навичками (компетенціями); відповідно, можна надати відповідь на питання, якими предметними компетенціями мають оволодіти студенти.

Таблиця 1

Відповідність компонентів культури та напрямків формування особистості

№ з/п	Компоненти культури	Напрямки набуття умінь, навичок та якостей особистості
1	Ціннісний	Аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культури й науки, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного українського суспільства. Застосовувати методи самовиховання і самореалізації, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей.
2	Діяльнісний	Застосовувати засоби та технології інтеркультурної взаємодії. Розробляти, реалізовувати стратегії діяльності, поведінки й кар'єри в умовах міжкультурного суспільства.
3	Процесуальний	Знати рідну мову й іноземні, застосовувати навички мовлення та норм відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку й тексти. Опановувати та обговорювати модель толерантної поведінки і конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу та людської цивілізації.

Процесуальний аспект реалізується у процесі самопідготовки, самоосвіти та у виховному процесі, під час якого студенти творчо переосмислюють усі отримані знання з гуманітарних дисциплін і створюють на їх основі свої картину світу. У процесі реалізації цього компоненту можна отримати відповідь на питання навіщо ми навчаємо, що хочемо отримати в результаті навчання. Результатом навчання дисциплін гуманітарного циклу має стати створення духовної, культурної особистості. Звичайно, така схема представляє процес набуття компетенцій спрощено, адже студенти відчувають вплив різноманітних чинників на свою особистість не тільки під час навчання, і приходять вони у вищій навчальний заклад у юнацькому віці, коли особистість їх уже майже сформована. Це привносить додаткові складнощі у процес навчання та виховання особистості з високою загальною культурою. Слід також зауважити, що не можна штучно відокремлювати компоненти культури один від одного. Навчально-виховний процес - це також цілісне явище, його компоненти невід'ємні та взаємозалежні.

Модель особистості, яка володіє високою загальною культурою

Спираючись на вищезазначені критерії та компоненти культури, а також засоби формування особистості, що володіє високою загальною культурою та намагається розвивати в собі такі якості, які б надали їй змогу називатися культурною особистістю, можемо створити модель форму-

вання особистості, яка володіє високою загальною культурою.

В нашому розумінні, поняття «загальна культура» – це база та будівний матеріал, з якого виростають висока духовність, людяність, толерантність, співчуття, уміння глибоко розуміти й знати витвори мистецтва, музики, літератури, мати навички співпереживання, що створюють ефект співтворчості з художником-творцем, досвід створення художницьких витворів та творчої самореалізації, вміння творчо підходити до будь-якої справи (в тому числі, до навчання), уміння творчо та плідно організовувати свою навчальну та виробничу діяльність. Все це, в свою чергу, обумовлює певні поведінкові стандарти у повсякденному житті.

Отже, особистістю із сформованою високою загальною культурою, на наш погляд, є людина, яка має тонку душевну організацію, здатна на співпереживання, співчуття, володіє високими моральними якостями, толерантна, витримана, здатна контролювати свої емоції, ознайомена з творами літератури й мистецтва та здатна на творчу самореалізацію, володіє декількома іноземними мовами та ознайомена із зарубіжною культурою, має розвинений естетичний смак, керується у своїй життєдіяльності етичними нормами, використовує набуті знання з предметів гуманітарного циклу в різних сферах своєї життєдіяльності й особистого самовдосконалення, намагається сформувати особистий стиль мислення, свою власну позицію, використовує

Таблиця 2

Відповідність компонентів культури до предметних компетенцій

№ з/п	Компоненти культури	Предметні компетенції
1	Ціннісний	Аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культури й науки, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного українського суспільства та міжнародної спільноти.
2	Діяльнісний	Застосовувати засоби та технології інтеркультурної взаємодії. Розробляти, реалізовувати стратегії діяльності, поведінки й кар'єри в умовах міжкультурного суспільства. Опановувати предметні компетенції й певні засоби етичного, естетичного, художнього відображення світу та створення власного етичного світогляду і естетично-художньої картини світу.
3	Процесуальний	Розвивати навички культурної поведінки, поважного ставлення до оточуючих, мовної культури та культури організації власного життя. Опановувати модель толерантної поведінки в полі культурному суспільстві. Застосовувати методи самовиховання і самореалізації, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей. Створювати на основі сформованих ціннісних компетенцій всебічно розвинену особистість із широким гуманним світоглядом, здатну до саморозвитку та самовдосконалення.

набуті знання у вирішенні особистих та суспільних проблем.

Висновки

У статті ми розглянули підходи до поняття «культура» і компоненти культури; встановили зв'язок між компонентами культури та компетенціями особистості. Було також зроблено спробу створити модель особистості, що володіє високою загальною культурою. Поза межами статті залишилося питання шляхів створення умов для формування особистості з високим рівнем загальної культури.

Література

1. *Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры* // Вестник высшей школы. – 1999. – № 2. – С. 29–35.
2. *Воробйова І. А.* До проблеми моделювання міжкультурної комунікації на занятті з іноземної мови // Моделювання іншомовної мовленнєвої діяльності в контексті міжкультурної комунікації: зб. матеріалів Міжвузівського науково-практичного семінару (Луганськ, 21-22 червня 2007р.). – «Луганськ –Арт», 2007. – С. 31–39.
3. *Вульфсон Б. Л.* Высшее образование на Западе на пороге XXI века: успехи и нерешенные проблемы // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 84–95.
4. *Державна національна програма «Освіта»: Україна XXI століття.* – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
5. *Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [метод. посіб. / авт.-уклад. : О. Пометун, Л. Пироженко.]* – К. : АПН, 2002. – 136 с.
6. *Інтеграція вищої освіти України в європейську систему: зб. наук. праць.* – Д. : Центр «Освітні студії», 2001. – 108 с.
7. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук.* – К. : «К.І.С.». – 2004. – 112 с.
8. *Модернізація вищої освіти України і Болонський процес.* [уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков; відп. ред. М. Ф. Степко.] – К., 2004. – 60 с.
9. *Общеввропейский процесс и гуманитарная Европа: роль университетов.* – М. : Глобус, 1995. – 407 с.
10. *Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: Матеріали других Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань, 21 – 22 травня 2004 р. / Національна академія державної податкової служби України: [ред. рада: П. В. Мельник (голова), Н. В. Ківенко, В. О. Ананьєв та ін.]* – Ірпінь, 2004. – ч I – 2004. – 411 с., ч. II – 2004. – 576 с.